

JORDI TOMÀS I GUILERA,
*Cuixà, exili i refugi. Un testimoni al
peu del Canigó (1965-1985)*, Barcelona,
L'Avenç, 2022, 414 pp.

per Miquel Calsina

Quan vaig començar a treure el cap a l'hostatgeria de Sant Miquel de Cuixà, només hi quedaven tres dels vuit monjos procedents de Montserrat que s'hi havien instal·lat a finals del 1965: els pares Oleguer Porcel, Josep Fillol i Raimon Civil. Els altres cinc membres del grup originari havien marxat i s'havien secularitzat molts anys abans. Actualment la vida monàstica hi segueix sent present, però en haver traspassat aquells tres, ja no hi resta cap dels qui de manera una mica imprevisible i improvisada, en el context convuls dels anys seixanta, hi van arribar degut a un cúmul de circumstàncies personals, eclesials, monàstiques, socials i fins i tot polítiques, força complexes.

De per què un petit grup de monjos benedictins de Montserrat havien anat a Cuixà a mitjans dels anys seixanta, després que els antics inquilins del monestir —cistercencs francesos— l'haguessin abandonat, en tenia una idea força vaga i fragmentària. En aquest sentit, el primer que m'ha aportat la lectura d'aquest llibre de l'antropòleg Jordi Tomàs, fill d'un dels vuit monjos

que van iniciar aquella aventura, és una mica més de llum sobre les causes d'aquell peculiar *desterrament*. Causes que amb el pas del temps s'haurien anat dissipant o barrejant amb altres qüestions i interpretacions.

I la raó principal —no l'única, però sí la més important, al meu entendre— van ser les tensions internes sorgides en bona mesura de l'*estat d'ànim* i de les expectatives generades pels nous aires conciliars, però també de les transformacions socials i culturals que s'havien anat gestant a Europa a partir dels anys cinquanta, i que tindrien el seu punt d'inflexió en l'eclosió del que es coneixeria com a *maig del 68*.

Aquest *esperit del temps* es va concretar a Montserrat amb l'emergència d'una generació de monjos decidits a trencar esquemes i a renovar a fons la vida monàstica. La majoria d'ells eren persones amb una àmplia formació teològica, filosòfica o sociològica, que havien passat per universitats de França, Itàlia, Alemanya o els Estats Units, i que tenien molt d'ascendent entre els novicis de l'època, dels quals en alguns casos eren formadors. Estaven en contacte amb els nous corrents d'una Catalunya en ebullició malgrat les restriccions de la dictadura, i mantenien diàlegs amb gent d'ambients professionals i intel·lectuals més enllà dels estrictament eclesials, a través de col·loquis i trobades que tenien lloc a Montserrat mateix. Tot plegat sembla que hauria contribuït a eixamplar les desavinences amb un sector de monjos més partidari de mantenir l'*statu quo*, amb unes pretensions de

213

reforma, si més no, més contingudes i menys brusques.

Aquella situació, en una comunitat amb un pes institucional i social com el que segueix tenint avui Montserrat, va acabar amb la intervenció de l'Abat General de la congregació benedictina de Subiaco i l'enviament de dos visitadors amb l'encàrrec de fer una diagnosi de la situació i elaborar una proposta de solució. Una solució que passava indefectiblement perquè aquell grup de monjos abandonés Montserrat. L'hàbil intervenció del prior del moment, el qui més tard seria l'abat Cassià M. Just, fou determinant per evitar les mesures més dràstiques dictades pels visitadors en el seu informe. El que havia de ser gairebé una expulsió i dispersió forçosa i immediata, es va acabar convertint, per un cúmul de coincidències, en una oportunitat per anar a repoblar Cuixà.

Els monjos renovadors ja havien plantejat la possibilitat d'una nova fundació com a via de sortida per a una situació progressivament insostenible a Montserrat. Però la seva idea no tenia res a veure amb anar a un monestir rural del Conflent, amb el condicionant afegit que implicava ocupar un monument històric. La seva intenció hauria estat radicalment diferent: havien parlat d'un projecte de vida monàstica inserit en un entorn urbà de classe treballadora a l'àrea de Barcelona. Una pretensió inèdita que finalment no fou viable. Tampoc no van tirar endavant altres propostes, com la d'instal·lar-se al Miracle, al Solsonès.

Tot aquest rerefons, en definitiva, ens ajuda a entendre que el motiu principal pel qual aquells vuit monjos acaben desembarcant a Cuixà el novembre de 1965 no és conseqüència simplement del rebombori generat —també dins la comunitat monàstica— per les declaracions de l'abat Aureli M. Escarré al diari *Le Monde* el novembre de 1963. Una posició pública que va incomodar els poders polítics i eclesials del franquisme i que va acabar empenyent-lo a un *exili* al monestir de Viboldone, prop de Milà, gairebé al mateix temps que els primers eren enviats al monestir del Conflent. Diguem que, amb un sol tret, els visitadors van matar dos pardals. L'exili acabaria generant, això sí, una forta complicitat entre els de Cuixà i l'abat Escarré, que s'hi va desplaçar en diverses ocasions.

Més enllà d'aquests fets, la part central del llibre de Jordi Tomàs la formen una corrua considerable de testimonis que, al costat dels protagonistes directes d'aquesta història, relaten en primera persona la seva relació amb Cuixà a través de cartes, entrevistes, diàlegs, correus electrònics o converses telefòniques amb l'autor, transcrites directament. Tot plegat dona una idea precisa del paper que va acabar tenint Cuixà, de manera espontània, durant la darrera etapa del franquisme. A principis dels anys setanta el monestir s'havia convertit en un santuari de peregrinació obligada per a molta gent d'ambients polítics, eclesials, socials, culturals i artístics molt diversos, àvids de debats i discussions de tota mena en un entorn de llibertat, a

l'altra banda de la frontera; un lloc on tothom, més enllà de les seves creences i opcions ideològiques o religioses, hi era acollit i ben rebut sense massa preguntes ni condicions. Es podria dir que Cuixà es va convertir durant més d'una dècada en una escola de convivència, en una perifèria creativa, en un atri dels gentils *avant la lettre* on mai no es va exercir la reserva del dret d'admissió, encara que això arribés a posar en risc la seguretat i la continuïtat de la comunitat. A Cuixà s'hi va exercir fins a les darreres conseqüències el que prescriu la mateixa regla de sant Benet: «Tots els forasters que es presenten han de ser acollits com el Crist» (RB LIII, I). Sorpren comprovar la diversitat d'artistes, intel·lectuals, filòsofs o polítics que hi van passar o fer estada en el període que és objecte d'atenció d'aquest estudi (1965-1985). Des de Pau Casals o el president Tarradellas, fins a Joan Manuel Serrat, Jaume Sisa, Agustín García Calvo... (mencionar-los tots aquí és impossible), així com centenars de persones anònimes que, al costat dels que hi acudien per raons polítiques o culturals, simplement hi anaven a cercar aixopluc anímic, psicològic o espiritual.

Val a dir que el gruix dels capítols no segueix un fil narratiu pròpiament dit. El mètode emprat (la transcripció directa dels testimonis) porta inevitablement a una exposició dels fets que en ocasions esdevé una mica reiterativa perquè molts dels testimonis acaben fent referència a uns mateixos esdeveniments, encara que sigui des

de perspectives i experiències personals diverses.

El llibre de Jordi Tomàs ens explica de quina manera Cuixà esdevingué un *signe dels temps* en una època marcada per moviments de renovació i per la necessitat de tota una generació de posar en dubte i tensar unes estructures heretades. Un exemple, en definitiva, que per entendre la Història (amb majúsculea) no s'han d'oblidar els *petits-grans* esdeveniments que marquen la vida concreta de persones i col·lectius.

215